

Államilag elismert nyelvvizsga(rendszer): igény, szükség, diszciplináris háttér

1. Államilag elismert nyelvvizsga

1.1. Még szakmai körökben is gyakran hallani: az államilag elismert nyelvvizsga, az általa kifejezett érték, azaz a nyelvtudás ilyen formájú elismerése sajátos találmány. Ha a nyelvtudás tényét szélesebb kontextusba helyezzük, rögtön kiviláglik, hogy nem párját ritkító dologról van szó. Az USA-ban pl. az állampolgárság elnyeréséhez egy olyan vizsgát kell letenni, amely angol nyelvi ismereteket is számon kér. Éppen az angol nyelvterület kínál további példákat. Ezen a nyelvterületen egy tucatnál is több nyelvvizsga létezik, ezek különböző funkciót szolgálnak (pl. a munkavállaláshoz, a felsőoktatási tanulmányok folytatásához elegendő angol nyelvi ismeret meglétének ellenőrzése stb.). És akkor még szóba se kerültek ennél finomabb, a nyelv tudásának (és használatának) gyakran íratlan szabályok által ellenőrzött kérdései. Ilyennek számíthatjuk brit vonatkozásban a „Received Pronunciation” jelenségét, amely – a szociolingvisztika tükrében – a következőket jelenti. A magas társadalmi körökben ezt a kiejtést (és nyelvváltozatot) illik használni, következésképpen a magasabb presztízsű állások elnyerésében eleve előnnyel rendelkezik az a jelölt, aki nem a vernakuláris nyelvváltozat kiejtési (grammatikai stb.) mintáit, struktúráit követi, hanem a „Received Pronunciation” által megszabottakat. Ezek ismeretére rendszerint valamelyik nagy tekintélyű egyetemen lehet szert tenni. Tehát (igaz informális módon, de nagyon is fontos következményekkel járóan) még az anyanyelvi beszélő is egyfajta nyelvvizsgának van kitéve az egynyelvű társadalomban is.

1. 2. Még leplezetlenebb a nyelvtudás állami elismertsége a többnyelvű államokban. Szinte a legutóbbi időkig inkább ritkaság számba ment az, ha egy többnyelvű állam magát ezt a tényt beismerte volna, és ennek következtében ne egyetlen nyelvet jelölne meg államnyelvként, hogy majd e nyelv számára különböző privilégiumokat biztosítson. Államnyelven folyik az állami hivatali adminisztráció, az oktatás (vagy egésze, vagy bizonyos szintjei), ez lesz az egészségügy nyelve stb. Az államnyelvet nem anyanyelvként beszélő kisebbségek – nyíltabb-rejtettebb, brutálisabb-szelídebb formában megfogalmazott – sajátos államilag elismert nyelvvizsgáztatásnak vannak kitéve, melynek súlyos konzekvenciái lehetnek (nem megfelelő nyelvismeret birtokában a társadalmi mobilitásból való kiszorulás, a társadalmi munkamegosztásban eleve alacsonyabb presztízsű helyre szorulás stb.). Az ennek a helyzetnek kitett emberek száma néhány ezertől több millióig terjedhet – akár egy állam határain belül. Van, amikor az effajta nyelvvizsgázást nyelvtörvények is legalizálják.

1.3. A fentiekből világosan kiderül, hogy a nyelvtudás ilyen vagy olyan formáját a legtöbb állam valamiképpen számon kéri, nyilvántartja: előnyöket (gyakran hátrányokat) rendel hozzá. Ez a tény további következményekkel jár, amelyek közül azonban csak néhányra utalok:

- minden állam folytat – nyílt vagy rejtett módon – nyelvpolitikát, ennek része az idegen nyelvhez, annak ismeretéhez és használatához való viszonyulás;
- a nyelv – természetesen az idegen nyelv is – a társadalmi létezés egyik fontos infrastrukturális tényezője, ezért a hozzá való viszonyulás egy társadalmon (beszédközösségen) belül is történelmileg változó lehet (vonatkozik ez természetesen az idegen nyelv ismeretére és használatára is).

2. Az idegen nyelv ismerete iránti igény

Az idegen nyelv ismerete iránti igény mindig is megvolt, de konkrét megjelenési formája történelmileg változó. Itt csak néhány olyan jelenség felvillantására van lehetőség, amely a mai magyarországi helyzet jobb megértését segíti.

2.1. A középkori Kárpát-medence kulturális atmoszférájának egyik jelentős meghatározó tényezője volt az ún. hungarus-tudat. Ez elsősorban a magyar nyelvű szépirodalom (ezen belül is a költészet) megteremtésére irányult, aminek egyik következménye az volt, hogy a nem magyar ajkúak is gyakran magyar nyelven írtak, verselgettek. Nem, vagy alig változott ez a helyzet a XIX. század első feléig. Sajátos áthúzódó hatásként könyvelhetők el a század eleji „amerikás magyarok” nyelvi hovatartozásáról tett nyilatkozatok. A kivándorlók közül sokan akkor is magyar anyanyelvűnek vallották magukat, ha magyarul nem vagy csak alig tudtak.

2.2. Fennállt egyfajta kölcsönösség: nemcsak a nem magyar ajkúak ismerték, használták a magyar nyelvet, hanem a magyarok is Kárpát-medencei nyelveket. Mai fogalmakkal azt mondhatnánk, hogy mikro-gazdasági és társadalmi okok váltották, kényszerítették ki az idegen nyelvi ismereteket. Ismert a „német szóra adás”, a vándorló iparoslegény, a falujától mesze katonáskodó magyar parasztfiú alakja. Az idegen nyelv ismerete természetes velejáró („infrastrukturális tényező”), egyszerűen a létezés megszokott formája volt. És akkor még szóba se kerültek a többékevésbé nem magyar ajkú, vegyes lakosságú falvak, városok nyelvi életterei. Mindennapi jelenségnek számított, hogy a gyerekek egyszerűen az utcán „szedték” fel a nyelveket.

Itt csak kitérőleg jegyezem meg, hogy – ugyancsak a mai fogalmakat használva – természetesen jelen volt a nyelvpolitika is. Így is elkönnyelhető pl. a XIX. század elején egyre erőteljesebben kibontakozó nyelvújítási mozgalom, amelynek, mint ismert, egyik legfontosabb célkitűzése a magyar nyelv sokfunkciójúvá való fejlesztése volt, vagyis hogy alkalmas eszközzé váljon az állam szervezésére, igazgatására, irányítására, a különböző tudományok művelésére stb. Kezdetben nem, később azonban a magyar nyelv szerepkörének, társadalmi funkcióinak pontos körvonalazása, a körvonalazott célok meghatározása és megvalósítása potenciális konfliktushelyzetet teremt a magyar nyelv (pontosabban annak használata) és más Kárpát-medencei nyelvek (használata) között.

2.3. A XIX. század végéig, a XX. század elejéig fennálló nyelvi helyzetet átfogóan – és ezért némileg az egyszerűsítés vádját is vállalva – a pozitív regionalizmus jellemzi. A regionalizmus többféle értelmezéséből itt az a vonás kerül előtérbe, amely regionalizmuson elsősorban a természetes gazdasági, kereskedelmi, kulturális kapcsolatok összekötő és egységes érhálózatát látja, és aminek ugyanolyan természetes infrastrukturális tényezője a nyelvismeret, mint pl. az átjárhatóságot, megközelítést biztosító úthálózat, az étkezést, éjszakai szállást biztosító fogadók stb. Főleg a mikro-szintű regionalizmus kedvez a nyelvközösségek közötti vitális kapcsolatok létének, állandó ápolásának. Bár a mikro-szintű regionalizmus komoly alapozást jelenthet a makro-szintű kapcsolatok tekintetében, mégis az utóbbiak nyelvi infrastrukturális alapjai feltétlenül különböznek a mikro-szintű regionális nyelvi infrastrukturális tényezőktől. Az utóbbi pl. előszeretettel alkalmaz hivatalos fordítókat, tolmácsokat a nyelvi közvetítés során, szemben a mikro-szinttel, ahol ezeket a nyelvi szerepeket maguk a gazdasági, kulturális élet szereplői játsszák.

3. Az idegen nyelv ismerete iránti szükség

A fentebb – különösen a 2. 3. alpontban – vázolt helyzet Trianon után megváltozik. Trianon után a mikro- és makro-szintű regionalizmus nem működik és nem működtethető.

3.1. Különösen nehezíti a helyzetet két tényező. Ebben az időszakban az utódállamokban a regionalizmus életszerű (gazdasági, kereskedelmi, kulturális alapokon nyugvó), spontán (naiv, mondhatnánk: önként vállalt népi) nyelvpolitikáját felváltja a – bár nem példa nélküli, de mégis – korszerűtlennek mondható „egy állam – egy nemzet – egy nyelv” elve. Az elv jócskán „eredményez” erőszakos asszimilációt, nyelvi, politikai jogfosztottságot és hasonló negatív jelenségeket, holott ekkor már hol más rendelkezések, törvények kontextusában, majd később önállóan is egyre markánsabb megfogalmazást nyernek a nyelvi jogok, melyek a szóban forgó elvet semmiféleképpen nem támogatják.

Ugyanakkor a magyar nyelv is lassan elveszíti a hungarus-tudatból fakadó mozgástér adta lehetőségeket (bár nem egy utódállam meghatározó politikusai még a II. világháború végén is rendszerint jól tudtak magyarul).

3.2. A magyar területeken maradt kisebbségek lélekszáma egyszerűen nem teszi lehetővé, hogy a földrajzilag összezsugorodott térségben a többféle „helyi” nyelv változatos használatának egészséges arányai alakuljanak ki. A magyarországi német nagyjából ekkor kezd „svábbbá” válni, amelyben – szociolingvisztikai értelemben – már felsejlenek a redukált funkció, a korlátozott nyelvhasználat jellemzői. A kisebb lélekszámú nyelvek helyzete még kedvezőtlenebb. Ennek következtében Európa egy méreteiben sem jelentéktelen része – a Kárpát-medence – tulajdonképpen regionális közvetítő nyelv nélkül marad, ami már előrevetíti a nyelvismeret valamiféle állami ösztönzésének szükségességét és lehetőségét és tulajdonképpen azt is, hogy a helyzet mikro-szintű nyelvi jelenségek révén igen korlátozott módon oldható meg, makro-szintű „beavatkozás” szükséges.

Trianont követően, a húszas, negyvenes években a német kisebb nagyobb sikerrel felvállalta és betöltötte a regionális közvetítő nyelv szerepét, de ebben korlátozta

közismert expanziós kül- és katonapolitikája. Az ötvenes-nyolcvanas években az orosz nyelv vállalkozott ugyanerre a szerep, de talán még gyengébb érdemjegyet szerzett ennek teljesítése során, mint a német. A nyelvi mikro-szint helyett a makro-szint lép életbe és hatályba, ez fejeződik ki pl. magában a kötelező iskolai nyelvoktatás tényében (maga a kötelező iskolai nyelvoktatás – pl. a latin – ismert, de nem szűk nyelvpolitikai célokat szolgáló jelenség).

3.3. Így végül is a nyelvtudás, a nyelvismeret a XX. század (különösen annak második felében) Magyarországon hosszú évtizedeken keresztül nem a civil szféra által a közoktatás számára kijelölt házi feladat volt, hanem megfordult a dolgok menete: az iskolának és nem az életnek tanulta a magyar iskolás az idegen nyelvet (szerencsésebb esetben: nyelveket). Némi iróniával úgy fogalmazhatnánk, hogy a nyelvismeret egyfelől a kollektív nemtörődömség, másfelől a szűkebb család belügye lett. Ugyanakkor – ennek felismerése már a hatvanas évekre esik – egyre égetőbbé válik a külgazdasági, külpolitikai kapcsolatok miatt az idegen nyelvek valós ismerete és eredményes használata iránti igény. Mivel a közoktatás szinte garantálta ennek az igénynek a kielégítetlenségét, egyre erőteljesebbé és határozottabbá vált az iskolán kívüli nyelvtanulás különböző lehetőségei iránti kereslet, igény. Különösen a TIT jeleskedett e téren. (Ennek történetét még meg kell valakinek írnia!). Ily módon a nyelvoktatás szempontjából az a felemás helyzet állt elő, hogy a nyelvtanítás módszertanának, a nyelvpedagógiának a megújításában a nem közoktatási szféra rendszerint nagyobb és hatékonyabb szerepet játszott, bár a jelen írásban ez a téma most csak éppen megemlíthető, nem részletezhető.

Részben a fentebb említett, részben más okok kényszerítették ki a nyelvtudás szintjének mérése iránti igényt. Az igény nyomán létrehozott szervezet, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Idegennyelvi Továbbképző Intézete (a „Rigó utca”) – akarva, akaratlanul – nemzetközi trendeket követett abban a tekintetben, hogy nagyon sok államban a nyelvtudás standardizált formáit, szintjeit, mérési eszközeit, eljárásait egy tudatosan központosított, erre a feladatra létrehozott intézmény fejlesztette ki. Ezek az intézmények optimális esetben folyamatos és állandó kutatómunkát végeztek a nyelvtudás szintjének egyre pontosabb és árnyaltabb megállapítása érdekében. Jelentős mérésmetodikai, alkalmazott nyelvészeti fejlesztések zajlanak le, de nem idegen ezektől az intézményektől a nyelvtudás mérésében a pszichológiai és szociolingvisztikai ismeretek felhasználása sem. Magyar viszonylatban maga a vizsgáztatás mint gyakorlati tevékenység, valamint a vizsgát megalapozó inter- és multidiszciplináris háttér nem, vagy csak nehezen kapcsolódik össze. Ez komoly alapot ad a különböző kritikai megjegyzésekre. A nyolcvanas évek végén egyre erősebben emeli fel szavát a szakmai és nem szakmai közvélemény a magyarországi nyelvvizsgáztatás megújítása érdekében.

A nyolcvanas, kilencvenes években a nyelvvizsgáztatással szembeni kritika – többek között – azon is alapszik, hogy ebben az időben a közoktatás számára megnyílik a szabad nyelvválasztás lehetősége. Igaz, hogy különösen a nyelvtanárok hiánya erősen korlátozza (és korlátozza) ezt a lehetőséget, de a tankönyvek sokasága, a nyelvoktatásban résztvevők számának megszorodása kétségkívül olyan nyelvpedagógiai, nyelvismereti és nyelvhasználati változatosságot eredményez, mely egyre nehezebben tűri a nyelvvizsgáztatás évtizedeken keresztül folytatott gyakorlatát.

A jelzett időszakban ugrásszerűen nő a magyar társadalmon belül az idegen nyelvek ismerete és az azok használatával kapcsolatos igény. Ez az igény és szükséglet már nem korlátozódik néhány külkereskedőre, a kötelességből vagy hivatástudatból elítte váló értelmiségre. Tágul a nyelvismeret, nyelvhasználat horizontja a felhasználói kör tekintetében. Tudnia kell idegen nyelven a NATO csatlakozás előtt álló 30-50 éves katonatisztnak; az egyetemi/főiskolai tanulmányait részben külföldön kiegészíteni kívánó nem nyelvszakos hallgatónak; a külföldi turista kiszolgálására szegődött vendéglátóiparnak (falusi, városi turizmus); a külföldi kollégával egy irodában dolgozó mérnöknek, tisztviselőnek; a „multiknál” munkahelyet keresőnek – és még folytathatnánk a sort. Kissé nyelvészetiesebben fogalmazva, funkcióiban bővül és nagy változatosságot mutat az idegen nyelv ismerete és használata. Részben a mindennapi kommunikáció eszköze, ettől némileg különbözik a szakmai ismeretek megszerzésében játszott szerepe, szintén sajátosan megkülönböztető vonásokat mutat fel a munkavégzés eszközeként, és a különböző funkciókat még lehetne szaporítani. A helyzetet tovább színezi, hogy a változatosság a nyelvet tanulóakra is vonatkozik: nemcsak az iskolapadban ülők kényszerülnek nyelvtanulásra, hanem a munkavállalók széles tábora is. A szerteágazó és az élet által igazolt funkciók változatossága egyben kikényszeríti a vizsgáztatás gyakorlatának és elméletének megváltoztatást.

4. Államilag elismert nyelvvizsga(rendszer): diszciplináris háttér

A fentiekből már következik, hogy a nyelvvizsgáztatás megújítását elsősorban az azt megalapozó elmélet és gyakorlat diszciplináris háttérének fejlődése, a nyelvismeret és -használat iránti igény változatossága tette szükségessé. A „monopólium felszámolása”, a „piac újbóli felosztása”, hangulati hatótényezők nem magyarázzák azt a kormányzati és miniszteriális szándékot, amely a nyelvvizsgáztatás reformját törvényileg és rendeletileg is megfogalmazta. Különösen távol áll az említett hangulati tényezőktől az a szakmai hitvallás és állásfoglalás, amely a nyelvvizsgareformot a gyakorlatba átültette, megvalósította.

A nyelvtudás mérése, mint volt róla szó, inter- és multidiszciplináris megalapozást kíván. Csatasorba kell állítani (és egymással megfeleltetésbe hozni!) a mérés-metodológiát, a grammatikaelméletet, nyelvpedagógiát, a kommunikációelméletet, a pszicho- és szociolingvisztikát, a két- és többnyelvűséget, hogy csak a legfontosabbakra, de ne a teljességre utaljak. A felsorolt diszciplinák részaránya a nyelvi tudás mérésében itt nem részletezhető, arra is csak futólag utalok, hogy egy-egy diszciplína milyen újdonságokkal szolgál a szóban forgó feladat elvégzésében.

A mérés-metodológia a mérhetőségre, számszerűsíthetőségre való törekvés révén részben „objektív” jelleget kölcsönöz a nyelvtudás mérésének, még akkor is, ha a nyelvtudás nem valamennyi eleme számszerűsíthető, kvantifikálható. Főleg ez a tudományág ad lehetőséget a különböző nyelvi részképességek meghatározott viszonylatba hozására, egymásra vonatkoztatására; a nyelvtudásról vett minta reprezentativitására, megbízhatóságára.

A nyelvelmélet (grammatikaelmélet) a nyelvről, a nyelvi tudásról vallott legátfogóbb nézetek gyűjteménye; a nyelvvizsgán – némi egyszerűsítéssel – a kód ismeretének ellenőrzési eszközeként veszik számításba. Bár közismert, hogy nincs egységes nyelvelmélet (grammatikaelmélet), mégis a mai magyarországi nyelvvizsgáta-

tási gyakorlat egyik gyenge pontja leginkább a nyelvelméleti (grammatikaelméleti) megalapozás. A vizsgán szereplő „nyelvtani tesztek” jobbára egyoldalúak: le- és előíró (taxonomikus) grammatika izolált, kicsit atomisztikus képe lebeg a feladatokat összeállítók előtt. A modernebb nyelvelméleti elgondolásokból fakadó feladat-sorok rendszeres használata még várat magára. Inkább csak nevében képviselteti magát a szöveglingvisztika. Az ilyen típusú feladatok rendszerint a szöveg felszíni és mikro-strukturális hálózatának megértését igazoló, lexikai szintű ismereteket kérik számon. Nem tisztázott a szöveglingvisztikai közelítés során az enciklopédikus ismeretek pozitív (vagy negatív) szerepe. A szakmai nyelvvizsgák megújítási igényének ez az egyik sarokköve.

A különböző nyelvpedagógiai megközelítések már jobban jelen vannak a nyelvvizsga gyakorlatában, felfedezhető egyféle jó értelemben vett eklektikusságra való törekvés, ami biztosíték lehet arra nézve, hogy a nyelvi tudás mérése függetleníthető a nyelvtanulás konkrét kontextusától. Világosan tetten érhető a kommunikatívnak mondott módszer a vizsgáztatás gyakorlatában, ami jó lehetőségeket biztosít a különböző, nem a kódismeretet jelentő kompetenciák mérésére, vizsgálatára.

A kommunikációelméletnek többféle formában is alakítania kell a nyelvvizsgáztatást. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy változik a vizsgáztató („vezető”) és a vizsgázó („vezetett”) viszonya. Inkább egyféle partnerségre való törekvés, semmint az irányító és irányított viszonya kell, hogy jellemezze a vizsgáztatást. Ez természetesen további megfontolásokat vet fel (empátiakészség, ennek nyelvi kifejeződése, szükséges és elegendő információ-mennyiség, együttműködés stb.). Itt kell megemlíteni, hogy a vizsgázó személyiségjegyeiből fakadó hátrányok nem befolyásolhatják magát a vizsga eredményét.

A pszicho- és szociolingvisztika is sokféle módon gazdagítja a nyelvvizsgáztatás elméletét és gyakorlatát. A pszicholingvisztikai beszédértési és -létrehozási modellek nélkülözhetetlenek (makro-szintű szemantikai és szintaktikai tervezés, szintaktikai kivitelezés, a moduláris és interaktív elvek érvényesítése stb.). A szociolingvisztika rejtettebb és nyíltabb formában egyaránt alakító tényező. A társadalmilag elismert nyelvváltozatok (pl. az angol különböző változatai) között nincs hierarchikus viszony abban a tekintetben, hogy az egyik elfogadható a nyelvvizsgán, a másik nem (a közismert panaszok egyike: én az amerikai angol kiejtés miatt kaptam gyenge minősítést). A szociolingvisztikai megfontolások között kell szóba hozni a regiszter kérdését is, amely különösen a szakmai nyelvvizsgákra hárít megoldandó feladatokat.

Végül a nyelvek kérdése, amely részben szociolingvisztikai, részben nyelvpolitikai kérdés. Több évtizedes statisztika szerint a nyelvvizsgázók kb. 90 százaléka angol és német (korábban orosz) nyelvből tett nyelvvizsgát. Ha ehhez hozzáadjuk a francia, spanyol, esetleg az olasz nyelvet, akkor már majdnem 100 százaléknál tartunk. Egyéb világnyelvek (kínai, arab) és a szomszédos népek nyelvei együttesen 3–5 százalékot tettek ki. A nyelvvizsga reformja ezt a helyzetet nehezen tudja kezelni. A vizsgaanyagok készítése a vizsgáztatás lefolytatása és más fontos tényezők valamennyi vizsgaközpontot a szakmai szemlélet mellett pénzügyi megfontolásokra is kényszerítik, és ez bizony nem kedvező a szóban forgó nyelvekre nézve. A nyelvvizsgarendszer akkreditációs díjának igen jelentős mérséklése már jelent valami gyógyírt, de az e helyzet kezelésére (is) hivatott testület ezt még nem tekinti végleges megoldásnak.

Az államilag elismert nyelvvizsgák reformja alapjául szolgáló interdiszciplinári háttérrel természetesen még dióhéjban sem tudtam vázolni. A további fontos általános és részkérdésekben a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület kiadványát ajánlom a olvasó figyelmébe: *Államilag elismert nyelvvizsgák (központok, rendszerek akkreditációjának kézikönyve* (Professzorok Háza, Nyelvvizsgáztatási Akkreditáció Központ, Budapest, 1999). A kézikönyv csak az első lépést kívánta megtenni nyelvismeret és nyelvhasználat mérésének szerteágazó kérdésében. A további lépések megtételében Önre, kedves olvasóra is számítunk.

A LibroTrade

ajánlja

OXFORD UNIVERSITY PRESS

OXFORD BASIC ENGLISH DICTIONARY	1250 Ft
OXFORD WORDPOWER DICTIONARY LOW PRICED EDITION	1716 Ft
OXFORD ADVANCED LEARNER'S DICTIONARY SPECIAL PRICE EDITION	3540 Ft
OXFORD GUIDE TO BRITISH AND AMERICAN CULTURE	3442 Ft

LIBROTRADE KFT.

LENGYEL GYULA	LEARN TO PLAY (NYELVI JÁTÉKOK)	2402 Ft
BAJCZI TÜNDE	ANGOL NYELVŰ SZÓKINCSEJLESZTŐ ALAPFOKON	900 Ft
ÁDÁSZ-KEREKES	ANGOL NYELVŰ SZÓKINCSEJLESZTŐ KÖZÉPFOKON	1200 Ft

PAGINARIUM KIADÓ

FARKAS ZSUZSANNA	ANGOL NYELV AZ IDEGENFORGALOMBAN, A VENDÉGLÁTÓIPARBAN, A SZÁLLODAIPARBAN	1985 Ft
LÓRINCZ ZSOLT	NÉMET NYELV AZ IDEGENFORGALOMBAN, A VENDÉGLÁTÓIPARBAN, A SZÁLLODAIPARBAN	3200 Ft

A könyvek megrendelhetők, illetve megvásárolhatók:

LIBROTRADE KÖNYVRÉSZLEG

1173 Budapest, Pesti út 237.

Tel.: 258 1463; Fax: 257 7472; E-mail: books@librotrade.hu